НЕЩАСТЯ

Містер Джеймс Даффі жив у Чепелізоді, бо прагнув бути якнайдалі від міста, до громадян якого належав, а ще вважав усі інші передмістя Дубліна надто міщанськими, надто модерними й надто претенсійними. Мешкав у старому похмурому будинку. З вікон свого помешкання він міг розглядати покинуту гуральню та мілководну ріку, що на ній стоїть Дублін. У його просторій кімнаті не було ні килимів, ні картин. Він сам придбав тут кожну річ, кожний предмет обстави: чорне залізне ліжко, залізний умивальник, чотири плетені крісла, вішак для одягу, скриньку для вугілля, кочерги й решітку перед каміном, а ще квадратний стіл з пюпітром на ньому. У стіні була ніша, а в ній на полицях з білого дерева стояли книжки. Ліжко було застелене білим простирадлом, у ногах лежала картата чорно-червона ковдра. Над умивальником висіло невеличке дзеркало. На каміні, як єдина прикраса кімнати, стояла лямпа з білим абажуром. Книжки на полицях були розкладені знизу догори, відповідно до розміру. На найнижчій полиці скраю стояло повне зібрання Вордсворта, а на найвищій, так само скраю, – Мейнутський катехизис, переплетений у палітурку з-під зошита. На столі завжди було письмове приладдя. Всередині, в шухляді, лежав рукописний переклад Гавптманового Міхаеля Крамера, що в нім пурпуровим чорнилом виділено сценічні ремарки, і невеликий стосик папірців, скріплених докупи мідною шпилькою. До цих папірців, що на них він часом занотовував свої думки, він у нападі самоіронії приліпив реклямку ліків од жовтяниці. З-під ляди столу, коли її підняти, линули тонкі, ледь чутні пахощі – чи то новеньких олівців із кедрини, чи то пляшечки з клеєм, чи то забутого там бозна-коли перезрілого яблука.

Містер Баффі сахався всього, що загрожувало тілесним чи душевним неспокоєм. Середньовічний лікар сказав би, що той народився під знаком Сатурна. Його обличчя, несучи на собі карб усіх прожитих літ, було такого самого блідо-коричневого кольору, як і стіни дублінських будинків. На його великій подовгастій голові росло сухе чорне волосся, а русі вуса ледь-ледь прикривали неприємно скривлені вуста. Різко

окреслені вилиці також надавали обличчю суворости; однак цієї суворости не було в його очах, що дивилися на світ з-під русих брів і створювали враження людини, завжди готової побачити в інших щось таке, що спокутувало б їхні вади, але зневіреної постійними розчаруваннями. Його душа жила на певній віддалі від тіла, спостерігаючи за діяльністю останнього крізь скептичні окуляри. Він мав дивну автобіографічну звичку: час від часу подумки компонувати кілька коротких суджень про самого себе, ставлячи підмет у третій особі, а присудок у минулому часі. Він ніколи не подавав милостини жебракам. Ходив вулицями, впевнено карбуючи крок, а в руці завжди тримав міцного горіхового ціпка.

Вже багато років він працював за касира в приватному банку на Баґґот-стріт. Щоранку доїжджав із Чепелізода трамваєм. Близько дванадцятої йшов до корчми Дена Берка і замовляв собі полуднє – пляшечку легкого пива та невеличку тацю крохмального печива. О четвертій ішов з роботи. Обідав він у їдальні на Джорджес-стріт, почуваючись тут вільним од надокучливого товариства дублінської золотої молоді і знаходячи якусь нелукаву одвертість у рядках меню. Вечори проводив або сидячи за роялем, що належав домовласниці, або безцільно вештаючись околицями міста. Іноді любов до музики Моцарта приводила його в оперу чи на концерт: це була єдина розвага в його житті.

Він не мав ні приятелів, ні знайомих, ні церкви, ні віри. Його духовне життя плинуло осторонь від інших; своїх родичів він провідував рідко: або коли гостив у них на Різдво, або коли проводжав їх ув останню путь на цвинтар. Обидві суспільні повинності він виконував як данину традиції, однак то була єдина поступка умовностям громадського життя. Він часто думав, що за певних обставин пограбував би свій банк, але ці обставини ніяк не складалися, і його життя котилося розмірено – як оповідання без пригод.

Одного вечора він опинився в Ротонді поряд із двома леді. Тиха й напівпорожня зала віщувала виставі неминучий провал. Леді, що сиділа біля нього, кілька разів оглянула безлюдне приміщення, а тоді мовила:

– Шкода, що сьогодні так мало публіки! Ви не уявляєте, як важко акторові співати для порожніх лавок.

Він розцінив репліку як запрошення до розмови. Його здивувало, що вона поводиться так розкуто. Під час бесіди він весь час намагався схопити в пам'яті її образ. Довідавшись, що дівчина поруч неї, – її дочка, він вирішив, що жінка десь на рік молодша за нього самого. Її лице, колись мабуть вродливе, свідчило про розум. Вона мала овальне обличчя з виразно окресленими рисами. Очі були темно-сині й спокійні. Їх погляд, спочатку викличний і непокірний, раптом змінився, і в розширених зіницях на мить прозирнув глибоко пристрасний темперамент. Але вона швидко опанувала себе, її єство, ледь розкрившись, знову сховалося під покривалом розсудливости, а її повненька фігура в обтислому смушевому жакеті ще виразніше стала випромінювати виклик і непокору.

Через кілька тижнів він знову зустрів її на концерті в Ерлсофт Терес і, коли її дочки не було поруч, вигадав хвилинку для розмови віч-на-віч. Вона кілька разів натякнула щось про свого чоловіка, але натяк важко було розцінювати як пересторогу. Її звали місіс Сініко. Прапрадід її чоловіка походив із Ліворно. Чоловік був капітан торгового судна, що курсувало між Дубліном і Голландією; вони мали одну дитину.

Випадково зустрівши її втретє, він набрався мужности і призначив побачення. Вона прийшла. Це була перша з довгої низки їхніх зустрічей; вони зустрічалися завжди ввечері, обираючи для прогулянок найтихіші квартали Дубліна. Проте містер Баффі не любив нічого робити крадькома, а тому наполіг, щоб вона запросила його до себе в дім. Капітан Сініко радів гостеві, гадаючи, що той претендує на руку його дочки. Він давно вже викреслив дружину з переліку своїх утіх, і йому навіть на думку не спадало, що нею може зацікавитися хтось іще. А що

капітан частенько бував у рейсах, та й дочка давала уроки музики на стороні, то містер Даффі мав досить часу, щоб втішатися товариством леді. Це була перша така пригода в їхньому житті, але ніхто з них не бачив у своїх діях чогось непристойного. Поступово він впустив її у світ своїх думок. Позичав їй книжки, постачав цікаві ідеї, ділився своїм інтелектуальним життям. Вона уважно слухала.

Іноді, відповідаючи на його розумування, вона відкривала щось із власного життя. Дбайливо, ніби мати, вона спонукувала його до кінця вилити свою душу: вона стала його сповідницею. Він розповів їй, що колись зачащав на збори Ірландської соціялістичної партії і почував себе наче білою вороною посеред натовпу серйозних робітників на горищі, освітленому поганенькою гасовою лямпою. Коли партія розкололася на три гілки, кожна з власним провідником і власним горищем, він перестав ходити на збори. Робітничі дискусії, казав він, надто вже боязкі; вони зациклені на проблемі зарплатні. Він побачив, що все це твердолобі реалісти, яким чужа точність думки – витвір дозвілля, їм недоступного. Найближчі кількасот років, казав він, Дублінові не загрожують ніякі соціяльні революції.

Вона запитала, чому він не записує свої думки. Навіщо, запитав він із зневажливою посмішкою. Щоб змагатися з отими крикунами, нездатними мислити логічно й шістдесят секунд? Щоб терпіти критику тупих міщухів, що довірили свою мораль полісменам, а своє мистецтво – антрепренерам?

Він не раз бував у її невеличкому котеджі за Дубліном, часто вони проводили там вечори. Поступово, познайомившись ближче, вони стали розмовляти про речі менш одноліклі. Її товариство було йому як теплий ґрунт для екзотичної рослини. Часто вони не запалювали світла, чекаючи, поки спаде темрява. Темна затишна кімната вдалині від усіх, музика, що дзвеніла в вухах, єднали їх. Ця єдність заворожувала його, загладжувала гострі кути його характеру, наповнювала почуттями його інтелектуальне життя. Іноді він ловив себе на тому, що дослухається до звуку власного голосу. Він гадав, що піднісся в її очах на ангельську

висоту, і що ближче він привертав до себе полум'яну натуру своєї приятельки, то частіше йому вчувався дивний безособовий голос, у якому він упізнавав свій власний, – голос, що твердив про непоправну самотність людської душі. Ми не можемо себе зрадити, говорив голос, ми самі для себе. Кінець цим бесідам настав однієї ночі, коли місіс Сініко, надзвичайно схвильована, пристрасно схопила його руку і притисла до своєї щоки.

Містер Даффі був ошелешений. Коли він побачив, як витлумачено його слова, ілюзії розвіялися. Він не заходив до неї цілий тиждень, а тоді написав і попросив про зустріч. Він не хотів, щоб їхня остання розмова відбувалася на попелищі їх зруйнованої сповідальні, тож вони зустрілися в невеличкій цукерні біля Паркової брами. Погода була по-осінньому холодна, та незважаючи на холод, вони безмаль три години блукали туди й сюди доріжками парку. Вони домовилися розірвати всі стосунки, бо це, казав він, нестерпні й болючі пута. Вийшовши з парку, вони мовчки йшли до трамвайної зупинки, але раптом вона почала так сильно тремтіти, що він, побоюючись нового вибуху почуттів, швидко попрощався й пішов геть. За кілька днів він отримав пакунок із своїми книжками й нотами.

Минуло чотири роки. Життя містера Даффі повернулося у звичну колію. Його кімната й далі свідчила про впорядкованість його розуму. На поличці для нот у нижній кімнаті з'явилося кілька нових творів, а до книжок додалося два томики Ніцше: Так казав Заратустра і Весела Наука. Зрідка він занотовував те-се на папірцях із купки, що в шухляді. Одна з його думок, записана через два місяці після останньої розмови з місіс Сініко, була така: Кохання між чоловіком і жінкою неможливе, бо статевий потяг неприпустимий; дружба між чоловіком і жінкою неможлива, бо статевий потяг неминучий. Він не ходив на концерти, остерігаючись натрапити на ню. Його батько помер; молодший співвласник банку, де він працював, відійшов од справ. А він і далі щоранку їхав до міста трамваєм і щовечора пішки повертався з міста додому, легко пообідавши на Джорджес-стріт і прочитавши на десерт вечірню газету.

Одного вечора, коли він саме збирався покласти до рота шматок солонини з капустою, його рука завмерла. Очі спинилися на повідомленні з вечірньої газети, що її він прихилив до карафки з водою. Він поклав ложку з їжею назад на тарілку й уважно прочитав замітку. Тоді випив склянку води, відсунув тарілку вбік, склав газету навпіл і, поклавши її між опертими на стіл ліктями, перечитав повідомлення знову й знову. На захололій капусті застигав білий жир. До нього підійшла дівчина-служниця й запитала, чи йому не сподобався обід. Він запевнив, що страва дуже смачна, і насилу проковтнув кілька ложок. Тоді розплатився й вийшов геть.

Він швидко йшов крізь листопадові сутінки, горіхова палиця раз-у-раз стукала об землю, краєчок жовтуватої "Івнінґ Мейл" визирав із кишені цупкого моряцького пальта. На безлюдній дорозі від Паркових воріт до Чепелізода він сповільнив ходу. Палиця вдарялась об землю вже не так енергійно, а нерівний, уривчастий подих, сливе зітхання, парою застигав у морозному повітрі. Прийшовши додому, він одразу піднявся до спочивальні, дістав із кишені газету, став біля вікна й у присмерках ще раз перечитав повідомлення. Він читав мовчки, тільки ворушив губами, мов священик, що промовляє молитву secreto. В повідомленні йшлося ось про що:

ЗАГИБЕЛЬ ЛЕДІ НА СІДНЕЙСЬКОМУ ВОКЗАЛІ.

НЕЩАСТЯ.

Сьогодні в Дублінській міській лікарні заступник коронера (через відсутність самого містера Левереттa) зробив розтин тіла місіс Емілі Сініко, сорока трьох років, що загинула на Сіднейському вокзалі вчора ввечері. Факти свідчать, що коли потерпіла намагалася перейти залізничну колію, її збив локомотив поїзда, що о десятій годині відправився з Кінґставна, Жінка зазнала ушкоджень голови та правої частини тіла, що й стали причиною смерти.

Джеймс Леннон, машиніст локомотива, заявив, що працює на залізниці вже п'ятнадцять років. Коли черговий на станції дав свисток, він зрушив поїзд із місця, але вже за мить різко загальмував, почувши голосні крики. Поїзд іще не набрав швидкости.

П. Дан, носильник на вокзалі, розповів, що коли поїзд уже мав рушати, він побачив жінку, що намірялася перейти колію. Він закричав і побіг навперейми, але не встиг: її зачепило буфером локомотива і збило на землю.

Присяжний: "Ви бачили, як леді впала?"

Свідок: "Так."

Сержант поліції Кровлі доповів, що коли він прибув на місце пригоди, потерпіла лежала на платформі без ніяких ознак життя. Він наказав перенести тіло до зали відпочинку, щоб там чекати на прибуття швидкої.

Констебль 57 потвердив сержантові слова.

Доктор Голфін, помічник головного хірурга Дублінської міської лікарні, зафіксував у потерпілої перелом двох нижніх ребер та численні забої лівого плеча. Права частина голови була ушкоджена при падінні. Ці травми не такі важкі, щоб спричинити смерть здорової особи. Смерть, на його думку, була викликана шоком і раптовою зупинкою серця.

Містер Г. Б. Патерсон Фінлей від імени залізничної компанії висловив глибокий жаль через нещастя. Компанія завжди вживала всіх заходів для того, щоб пасажири переходили колію тільки через містки; для цього на кожній станції розвішано відповідні попередження, а на залізничних переїздах встановлено патентовані шлагбавми. Потерпіла постійно, не вважаючи на ризик, переходила залізничне полотно пізно

вночі, від платформи до платформи, а отже, взявши до уваги всі обставини, він не вбачає в цій пригоді провини залізничників.

Чоловік потерпілої, капітан Сініко, що проживає в Леовіллі, також дав свідчення. Він розповів, що потерпіла – його дружина. Його не було в Дубліні, коли сталося нещастя, він тільки наступного ранку повернувся з Ротердама. Вони були одружені вже двадцять два роки і до останнього часу жили щасливо. Проте два роки тому місіс Сініко попала під владу згубних звичок.

Місіс Мері Сініко розповіла, що віднедавна її мати призвичаїлася поночі ходити по спиртне. Вона, свідок, не раз намагалася вплинути на свою матір і переконати її вступити в Товариство тверезости. Того дня дочка прийшла додому тільки через годину після пригоди. Присяжні, відповідно до даних медичної експертизи, постановили зняти з машиніста Ленона всі звинувачення.

Заступник коронера висловив жаль через нещастя і щиро поспівчував капітанові Сініко та його дочці. Він також зажадав від залізничної компанії вжити всіх потрібних заходів, щоб такий випадок більше ніколи не повторився. Ніяких звинувачень не висунуто.

Містер Даффі відвів очі від газети і втупився в похмурий вечірній краєвид за вікном. Річка тихо текла повз порожню гуральню, а у вікнах будинків на Лукан-роад то з'являлися, то гасли вогники світла. Отак загинути! Розповідь про її смерть здійняла в його душі хвилю обурення, йому відразливо було навіть згадувати, що колись він ділився з цією жінкою своїми найпотаємнішими думками. Заяложені фрази, лицемірне співчуття, обережні вислови репортера, що намагався приховати деталі банальної вуличної смерти – йому аж скрутило живіт. Мало того, що вона принизила себе, вона принизила і його. Він уявив собі брудну й огидну дорогу її падіння. Подруга його душі! Він не раз бачив таких бідолах, що з порожніми пляшками та суліями шкандибали до найближчого шинку за порцією пійла. Боже мій, що за кінець! Очевидно, вона була нездатна до нормального існування, без жодної мети в житті,

вона стала легкою поталою для згубних звичок – одна з тих бідолах, що на їхніх костях стоїть будова цивілізації. Але як могла вона впасти так низько! Як міг він так глибоко в ній обманутися? Він згадав спалах почуттів тієї ночі й засудив його суворо, як ніколи. Тепер він остаточно переконався, що вчинив був правильно.

Вже зовсім посутеніло, його думки стали блукати минулим, і раптом йому здалося, ніби вона торкнулася його руки. Судома, що перед тим скрутила йому живіт, тепер пойняла його нерви. Швидко одягши пальто й капелюха, він вийшов на вулицю. На порозі його обвіяло холодом; він зіщулився і втягнув руки в рукави. Опинившись біля корчми на Чепелізодському мості, він зайшов і замовив собі гарячого пуншу.

Корчмар слухняно обслужив його, не промовивши ні слова. Неподалік п'ятеро чи шестеро робітників обговорювали вартість джентльменського маєтку в графстві Кілдар. Вони раз-у-раз прикладалися до своїх величезних пінтових кухлів, курили, спльовували на підлогу й важкими черевиками загрібали свої плювки в тирсу. Містер Даффі сидів на стільці, і втупившись у них очима, нічого не бачив і не чув. Час збігав. У корчмі було на диво тихо. Корчмар читав "Геральд Тріб'юн" і позіхав, незграбно опершись на прилавок. Час від часу було чути, як надворі безлюдною вулицею прогуркотить трамвай.

Він сидів там, знову й знову переживаючи життя, прожите разом із нею, по черзі викликаючи в уяві ті два образи, що зосталися після неї – яка вона була і яка стала. Він зрозумів, що вона померла, перестала існувати, обернулася на спогад. Йому трохи полегшало. Він запитав себе, що міг би він зробити. Він не міг би постійно грати комедію; не міг би й жити з нею відкрито. Він зробив те, що вважав за краще. Як можна його звинувачувати? Тепер, коли її більше не було, він зрозумів, яке самотнє мусило бути її життя – день за днем, ніч за ніччю в одній і тій самій порожній кімнаті. Його життя – відтепер і до тої миті, коли й він помре, перестане існувати, обернеться на спогад – теж здаватиметься самотнім, – якщо тільки хто-небудь спом'яне його.

Він вийшов із корчми десь о дев'ятій. Ніч була холодна й темна. Він зайшов у парк через головні ворота й пішов назустріч високим сухоребрим деревам. Він ішов непривітними алеями, де вони гуляли чотири роки тому. Здавалось, вона була поруч нього в темряві. Часом йому ввижалося, ніби він чує її голос у своїх вухах, її дотик на своїй руці. Він завмирав, прислухаючись. Чому він позбавив її життя? Чому прирік на смерть? Він відчував, як його моральне єство розвалюється на шматки.

Діставшись на верхівку пагорба, він зупинився й озирнувся кругом – на річку попід містом, на вогні, що гостинно червоніють у холодній ночі. Він подивився вниз по схилу і біля підніжжя пагорба, в тіні паркової огорожі побачив на землі людські тіла. Це кохання – крадькома, за гроші – сповнило його відчаєм. Виплекана правильність його буднів стала йому ненависна; він почувався вигнаним із свята життя. Одна-єдина людська істота покохала його, а він відмовив їй права на життя й щастя: прирік на ганьбу, на жалюгідну смерть. Він знав, що створіння внизу під стіною бачать його й хочуть, щоб він пішов. Він нікому не потрібен – вигнанець із свята життя. Він звернув погляд до сірої ріки, що звиваючись і зблискуючи скалками, текла до Дубліна. За рікою він побачив вантажний поїзд, що так само звиваючись, від'їжджав від Кінґстонського вокзалу, ніби хробак із вогненною головою, що наполегливо й старанно повзе крізь темряву. Поїзд повільно зникав з очей; а він і далі чув у вухах надсадне гудіння локомотива, що по складах вимовляв її ймення.

Він повертався тим самим шляхом, що й прийшов, ритм локомотива лунко пульсував у вухах. Він почав сумніватися в реальності того, що казала йому пам'ять. Зупинився під деревом і зачекав, поки ритм стихне. Він не відчував її поруч себе, не чув її голосу в своїх вухах. Зачекав кілька хвилин, дослухаючись, та не почув нічого: ніч була бездоганно тиха. Прислухався знову: тиша. І він зрозумів, що зовсім самотній.